

BAKEAREN ETA GIZA ESKUBIDEEN ALDEKO HEZKUNTZAKO EUSKAL PLANAREN (2008-2011) BIRFORMULAZIOARI ALEGAZIOAK

Gogoeta orokorrak:

- **Aurkeztutako dokumentua ez da “hezkuntza plana”, baizik eta dokumentu “erabat politikoa”.** ETAre kontrako printzipioz osatutako dokumentu politikoa da eta konstituziozalea, biktimak ETAk eragindako biktimetara mugatzen duena, eta ekarpenik egiten ez duena, hezkuntza ezaugarrietara nola itzuli behar den esateko orduan. Ikuspegi politikoa, zeina gordina den, hezkuntzarekin bateragarri egitea falta du.

- Ez da argi geratzen, 38 orrialde dituen dokumentu hori plan osoaren edo zati baten ordezkoa den. Berrirakurketaz hitz egiten da, baina ez dakigu aurreko dokumentuak indarrean segitzen duen beste auzi guztiei dagokienez, biktimen unitatetik harago. Gobernuak zehatz-mehatz argitu egin behar du aurreko planetik zer geratzen den eta zer ez eta, beraz, FINKATUTAKO plana exijitzen dugu; hau da, dokumentu bakar baten plan osoa eskuratzea. Urtebeteko gobernuaren ostean oinarrian diskurtso politikoa besterik ez den 38 orrialdeko dokumentua aurkeztea ez da zilegi. Dokumentua, gainera, ez da zehatza eta ez dago gobernu batek plana aurkezten duenean espero den mailara iristen.

Sarrerari dagokionez

Sarrerako zatiak biktimen inguruan egun dagoen kontsentsu ñimiñoa hausten du. Lehen giza eskubideen defentsa eta indarkeria oro errefusatzen baziren ere, oraingo dokumentuan herri honetan bizi dugun egoeraren diagnosi politiko partzial eta alderdikoia egiten da. Beraz, txarto hasi gara, gero. Bake Hezkuntza Planaren edozein moldaketak lorgarri den adostasun zabalenetik abiatu beharko lukeenez, ezinbestekoa da balorazio politiko oro saihesti eta aurre-politikoan zentratzea; alegia, Giza Eskubideen defentsan eta indarkeria ororen gaitzespenean.

Ez dugu ulertzen zergatik sartzen den Bake Hezkuntzaren Euskal Plana terrorismoaren kontrako borrokan, bakerako hezkuntza hori baino askoz gehiago denean, testuan zehar etengabe errepikatzen den ikuspegi mugatu hori gainditzea beharrezkoa denean.

Tesi oso arriskutsu eta desagoki bat dago dokumentuan, asmo politiko argi batekin egina, zeinak terrorismoa erakundeen ikuspegi kritikoarekin lotzen duen. Testutik berehala kendu beharrezkoa da hori, ez baita egia, eta, gainera, bake hezkuntzarekin batere zerikusirik ez baitu. Ikuspegi hori errazago lotzen da doktrinamendu politikoa bilatzen duen gobernu batekin, ezen ez bake hezkuntza bilatzen duenarekin baino. Begira bestela: *“es necesario recalcar que los derechos y libertades no existen, o son mera reivindicación, si no están ancladas en el Derecho, el respeto a la Ley y la defensa de las instituciones democráticas”*; edo *“introduce como novedad singular, convirtiéndola además en principio rector del mismo, la idea de que el no reconocimiento de las instituciones democráticas (...) abre el camino a las posiciones*

totalitarias justificadoras de la violencia terrorista,”. Horrelako esaldiek bake hezkuntzarako edozein planetatik kanpora behar dute.

Ez dugu uste demokraziaren sinbolo nagusia biktimak direnik; biktimei izaera politikoa emateko ahalegin errepikatua da hori. *“el Gobierno está convencido de que la memoria de las víctimas del terrorismo constituye la defensa permanente de la tolerancia y la pluralidad política de la sociedad vasca, pues fueron asesinadas por representar de una forma u otra precisamente esa pluralidad, porque no encajaban en la visión uniforme y homogénea de los asesinos...”*. Esaldi hori, dokumentuan zehar, ETAk eragindako biktimez jarduteko baino erabiltzen ez dena, balorazio politiko hutsa da, alderdi konstituzionalistek baino partekatzen ez dutena. Esaldiaren hasieran argi geratzen da hori, “gobernuak uste osoa du” baitio, eta hori ustea baino ez da; iritzi politikoa, ez oinarri komuna.

Sarreratik jada, biktimek, geletan izango luketen presentzia zuzenarekin, gure herriaren elkarbizitzari egingo ei lieketen ekarpena aipatzen da, behin eta berriro. Baieztapen horrek ez du inolako oinarririk, ez zientifikorik ezta pedagogikorik. Gaiari buruzko iritziak baino ez dira —sutsuak, hori bai—, desio politikoa besterik ez dena egia objektibo bihurtzeko asmoz.

Eta, azkenik, terrorismoaren biktimei (ETArenak, funtsean: Testu guztian zehar ez dago aipamen bakar bat bera ere beste ezein talde armaturi, nahiz eta talde armatu guztien biktimak dauden biktimatzat aitortuak) zentraltasuna emateko obsesioak planetik kanpo uzten ditu motibazio politikoaren ondorioz bestelako giza eskubideak urratu zaizkien gainerako biktimak, eta bigarren mailan uzten ditu bestelako oinarritzko eskubideen urraketak. *“la sensibilidad especial que hemos ido atesorando con el tiempo respecto a la violencia terrorista, nos permite juzgar con mayor precisión el quebrantamiento de otros derechos fundamentales”* o *“la centralidad de las víctimas permite confrontar los efectos de la violencia terrorista a través de la aproximación y empatía con sus víctimas, posibilitando con ello una aproximación más certera y efectiva a todas las expresiones de violencia”*. Hau da, lehenengo ETAren biktimak dira, eta gero gainerako biktimak, beste indarkeriek eragindakoak. Ez dugu inondik inora bat egiten sufrimenduaren mailakatze horrekin, eta ez zaigu onargarria iruditzen horixe izatea Bake Hezkuntzarako planaren helburu nagusia.

Arrazoien azalpena

Birformulazio hau egiteko arrazoiak ematean, lehendabizi aipatzen da planak berak jasotzen zuela abian jarri eta urtebetara ebaluazioa egin beharra zegoela. Hala ere, ez da jasotzen orain arte egin diren ebaluazioak zein neurritan hartu diren aintzat, dokumentuan horien aipamenik ez delako agertzen. Ebaluazioen ondorioz gobernuak aldaketak egin dituela aipatzen da, baina ez du esaten zertan oinarrituta egin dituen. Kualitate lan-taldeak plangintza osoaz egindako balorazioa zein izan den ez da jasotzen. Ikasgeletan biktimak izatea ahalbidetu zuten programen edo unitate didaktikoen inguruan egindako kanpo-ebaluazioak ere ez dira aipatzen. Ebaluazio oso baikorra eta ona izan zen, eta bertan hitzez hitz hauxe jasotzen zen, besteak beste: *“lan saiootan, empatia kontzeptua modu sakonean aztertzea eta indarkeriari indarkeriarekin ez zaiola erantzun behar ulertzeko joera lortu da”*; edo goraiatu egiten da *“biktimez nola hitz egin den; alegia, empatia bilatuz”* goraiatzen da.

Hala ere, birformulazio dokumentuaren 32. orrialdean adierazten denez, “*unitatea ez da osoa, ez da zehatza, eta aldaketak egingo dira*”. Zeintzuk dira horren arrazoiak, arrazoi pedagogikoak, ez politikoak? Eta oraindik larriagoa dena, ez da argitzen zeintzuk izango diren aldaketak eta, horrenbestez, gaur egun, plangintzako aldaketa nagusia biktimak zuzenean ikasgeletan egotea denean, ez dakigu helburua gauzatzeko zer egiteko asmoa dagoen eta zein oinarri pedagogiko hartu diren aintzat aldaketen irizpide nagusi bezala. Zein ebaluazior ari den hizketan argitu beharko luke Gobernuak, eta, bere ebaluazioa eginda badauka, azaldu beharko luke zein den, nor den egilea eta zein diren ondorioak. Kontua da ez dagoela ezein ebaluazio, ezta irizpide pedagogikorik ere, birformulazioa edo unitate didaktikoetan egindako aldaketak arrazoitzen duenik.

Ondoren, birformulazioa arrazoitze orduan, gobernuak **testuinguruko elementu berriak** aipatzen ditu. Hala ere, giza eskubideen eta biktimen alorreko bi mugari garrantzitsu ahazten ditu: Giza Eskubideen aurreko Zuzendaritzak aurkeztu zuen ‘Arrazoi politikoetatik eratorritako giza eskubideen urraketen Biktimen Txostena’; eta 2009ko abenduaren 22an Giza Eskubideen Batzordean aho batez onaturikoa, hau da, alor horretan eginkizun dagoen lanari ekin egin behar zaiola eta Ganberara igorri behar direla eragindako kalteak ordaintzeko neurrien proposamena. Eta dokumentu horiek ahaztu egiten ditu, plangintza honetatik at utzi nahi dituelako eta, zehatzago esanda, ikasgeletan ez egotea nahi duelako. Hau da, “ikasgeletan biktimak egotea nahi dugu, baina biktima batzuk bakarrik”. Tesi horrek, erabat alde bakarrekoa eta arbitrarioa izateaz gainera, ez dio ekarpenik egiten bakerako hezkuntzari eta horrentzat kaltegarria ere bada. Beraz, bakerako hezi nahi duen plangintzak, elkarbizitza anitza sustatu nahi duen plangintzak, biktima eta sufrimendu guztiak aitortzea izan behar du abiapuntu. Eta horrenbestez, exijitu ahal den gutxienekoa exijitzen dugu: gobernuak jaso dezala arlo honetan orain arte adostu den guztia, eta plangintza honetako biktimen unitatean biktima guztiak har ditzala aintzat. Hori egin ezean, bakea helburu duen plangintza baten aurrean baino gehiago, helburu politiko argia duen plangintza baten aurrean egongo ginatke: ETak eragindakoak ez diren sufrimendu guztiak euskal errealitatetik ezabatzea eta ideia oker hori ikasgeletara eramatea. Horri doktrinamendu politikoa esaten zaio, eta ez gaude horrelakoak onartzeko prest.

Funtsezko zatia: printzipio eta helburuak berrikustea

Biktimen zentraltasuna eta presentzia onartzea, indarkeria terroristari legitimazioa kentzean

Biktimek planean izan behar duten zentraltasuna arrazoitze, lehenengo puntuan jasotzen du aurreko planean herabeegi jarduten zuela biktimenganako, zeren, gobernuaren iritziz, etorkizunari begira biktimen testigantzak ez dezake hezkuntza-eginkizun hutsa izan, “*puesto que en el proceso educativo las víctimas tienen que encontrar también aspectos de reconocimiento y la reparación que se les deben*”(¿?) edo “*la dimensión de reconocimiento debido a las víctimas tendrá que acomodarse a la autenticidad de los procesos educativos.*” Adin txikiko ikasleek biktimei errekonozimendua zor dietela esaten ari da gobernuak? Ez da nahikoa erakundeen errekonozimendurekin eta errekonozimendu sozialarekin; orain errekonozimendua geletara ere eraman beharra dago! Benetan, ez gaitu harritzen aldaketa horrek guraso eta irakasleengan beldurra eragin izanak. Noraino iristeko asmoa dauka gobernuak?

Baina harago ere badoa, esaten duenean soilik biktimen zentraltasunak *“bermatuko duela elkarbizitza demokratikoa”*, baina zergatik azaldu barik. Amaitu gabeko esaldiz osotutako laburpena da, inolako haririk ez daukatenak planean *“biktimen zentraltasuna”* deitzen duten hori justifikatzeko. Azken baten geletara euren testigantza zuzena eramatea baino ez da, hezkuntza helburuetatik harago doazen helburuekin, atal horrek berak beren beregi jasotzen duen moduan. Uste dugu testutik kendu egin behar dela, eta zegoenean utzi: hau da, biktimen testigantzek helburu huts-hutsean didaktikoak izan ditzatela.

Terrorismoaren biktimei behar duten garrantzia ematea

Sarrerari buruz ari ginela ere esaten genuen, eta atal horretan atzera ere egiten da, berriro ere hierarkizatzen dira biktimak, jasan duten indarkeriaren arabera. Gainera, hierarkizazio hori justifikatzen saiatzen da argumentu benetan harrigarriekin, hala nola, *“puede posibilitar un acercamiento más pleno y positivo al conjunto de expresiones de violencia”*! Eta argumentu horri buelta ematen badiogu? Testu osoan zehar atzematen da zein gaitza zaien orokorra den plan batean zentraltasuna biktima batzuei baino ez zaiela eman behar arrazoitzea. Are okerragoa dena, euren nahia justifikatzeko egiatik batere ez duen esaldi bat erabiltzen dute: *“no ha existido para las víctimas del terrorismo un espacio, y lo que se contempla en el plan para ellas es manifiestamente insuficiente”*. Lekua egon da, 600 ikaslerekin esperientzia pilotuak egin dira, emaitza oso onak eman duten esperientziak egin dira, biktimenganako enpatia sorrarazi duten esperientziak. Beraz, zertan zen ez nahikoa orain artekoa? Gobernuak adierazi beharra dauka orain artekoaren zein zati ez duen gustuko, zehazki zer den aldatu nahi duena. Eta ez du egiten, bene-benetan nahi duen bakarra delako biktimen elkarteren batek, PPK eta PSEk totem bihurtu dutena birformulazio honetan sartzea: biktimak eurak ikasgeletan izatea.

Onartezina da **eskolaren beraren hezkuntza lanetik harago doan egitekoa** agindu nahi izatea. Biktimen presentzia zuzena hezkuntza-helburuekin justifikatzen hasten da (baina ematen dituen argumentuak ez dira ez pedagogikoak ezta zientifikoak ere) eta eskolari eta hezitzaileei exijitzeraino iristen da: *“a las razones precedentes para la presencia de las víctimas hay que añadir ahora, para la presencia de las víctimas del terrorismo, la de la colaboración de la educación en el avance hacia un auténtico consenso social de condena sin paliativos de la violencia terrorista”*. Eskolari exijitzen zaio “benetako” kontsentsu soziala, gizarteak berak oraindik ez duenean hori lortzerik izan. Eta, gainera, horretarako ez da giza eskubideen defentsara eta indarkeria errefusatzera mugatzen, baizik eta, harago joanez, erakundeen legitimazioa, edo biktima batzuk gailentzea ere jasotzen du. Horrek, *de facto* oztopatzen du gutxieneko kontsentsua arlo horretan. Oraintsuko historiaren eta gure herrian dagoen sufrimenduaren argazki zehatz bat eraman nahi da eskoletara eta, gainera, irakasleek parte har dezatela kontakizun zehatz horren transmisioan: terrorismoaren biktimen zentraltasuna izanda, beste terrorismoen biktimak aipatu ere egin gabe, are gutxiago frankismoaren biktimak, poliziaren gehiegikeriak eragindako biktimak edo bestelako indarkeriak eragindako biktimak, hala nola, genero indarkeriaren biktimak eta indarkeria arrazista.

Eta hori guztia hezkuntza komunitatea kontuan izan gabe egin da; are gehiago, hori eskatzen zaion heinean testu osoan zehar profesionalengan sortutako dudaren itzala

igartzen da. Onartezina da hori izatea gobernu batek eskoletako irakasleekiko duen jarrera.

Terrorismoari legitimazioa kentzeko helburua behar bezala nabarmentzea

Dokumentuak berak aitortzen du terrorismoaren deslegitimazioa aurreko dokumentuan ere badatorrela jasota, baina gero ekimen zehatzetan helburuaren itxuragabetzea ematen dela. Esaten ez duena da zergatik eta non gertatzen den hori. Ez da zilegi planteatzea planaren birformulazioa, ustezko gabeziak bat horixe dela esanez, baina arazoa zein den esan gabe edo aurreko planaren zein zati edo zein unitate didaktikok egiten duen kale esan gabe eta, beraz, zer aldatu nahi den esan gabe. Exijitzen duguna da argiki adieraztea egin nahi den hori, bestela “ni gehiago” propaganda ariketa huts baten aurrean geundekeelako, horren antza baitauka dagoeneko aldaketaren “totem” bihurtu duten kontzeptu hain erabili horri dagokionez.

Eta sail berean profesionalen lanaren gaineko kezka sortu nahian jarraitzen du testuak, tonu paternalista erabilia. *“una condición fundamental es que se asuma correctamente lo que significa la neutralidad de los educadores ante las opiniones diversas de los alumnos que afectan a la ética”*. Baina, gobernuak benetan sinesten du urteetan giza eskubideetan, etika eta antzekoetan formatu diren irakasle guztiek ez dutela jakin izan nola jardun gobernu hau iritsi den arte? Tonu paternalak, mesianikoa izaterainoko horrek, harridura eragiten du.

Oro har biktimen eta bereziki, terrorismoaren biktimen presentzia zuzen eta aktiboaren aldeko apustua egitea eta horien presentzia fisikoari ateak irekitzea

Puntu honetan azaltzen da gobernuak egin nahi duen benetako aldaketa bakarra zein den. Tituluak biktimen zuzeneko presentzia era orokorrean aipatzen badu ere, gero garatzen den testuak bakar-bakarrik terrorismoaren biktimez hitz egiten du, agerian utziz berriro ere, biktimen arteko mailakatzea, gure ikuspegiko bake plan batean erabat onartezina dena. Horixe justifikatzeko aipatzen dena da aurreko planak errefusatu egiten duela espresuki presentzia fisikoa, baina hori faltsua da. Egia dena da unitate didaktikoan bestelako modalitateen alde egiten dela, ikuspegi pedagogiko batetik hala erabaki zelako, egokiagoa delako helburu bera lortzeko: biktimenganako enpatia.

Hala ere, birformulazioan ez da aipatzen arrazoi pedagogiko-zientifiko bakar bat ere, ezta ere ebaluazioren bat ere, formula horren alde egitea aholkatzen duenik. Soil-soilik iritzi batzuk ematen ditu argumentu “moral eta pedagogiko” modura erabiltzen direnak, gauza bera balitza moduan, baina inongo ikerketa zientifikotan oinarritu barik, are gutxiago hezkuntza komunitatearekin elkarrizketa eta kontsentsua bilatuz. Eredu hori gehitzeko beharra baldin badago gobernuak arrazoitu beharra dauka, argumentu soilik pedagogikoekin, gaur gaurkoz egiten ez duena.

Atal horren amaieran, jarraitzeko inongo etenik gabe, zera gehitzen da: “no solo no hay que vetar a priori por pedagógicamente contraproducente la presencia física de las víctimas del terrorismo, sino que hay que estimularla.” Esaten ez duena da, zergatik. Eta, jarraitzen du, “ahora bien, como esta presencia tiene que hacerse en el marco educativo, es lógico que se le pida se que se acomode a lo que este marco exige”. Hau da, buelta ematen zaio auziari. Helburua ez da bakean heztea; helburua, biktimek

geletan presentzia izatea da helburua. Eta gero ikusiko dugu nola egokitzen dugun hori helburu pedagogikoetara. Eta larriena da ez dela esaten nola egokitzen den helburu politikoa hezkuntza helburuekin.

Beraz, **helburu politikoekin betetzeko eskola “erabiltzeko” saiakera bat dago**, aldaketaren **“totem” bihurtu dena praktikara eramateko**, eta hezkuntza helburuak, irakasleak eta ikasleak egokitu beharko dira aldaketa ikustarazteko estrategiara. Benetan ikaragarria da eskola helburu politikoak lortzeko erabilera lotsagabe hori eta, gainera, iritzi publikora era horretan adieraztea, hezkuntza komunitatearekin hitz erdi bat egin gabe.

Eragileak, antolamendua eta kudeaketak

Oso deigarria da hezkuntza formalaren garrantzia azpimarratzeaz hitz egitea, baina hezkuntza komunitateari ez bidali izana birformulazio hori, hedabideetara zabaldu aurretik. Kudeaketarako eta koordinaziorako bi organo mantenduko direla aipatzea —erakunde artekoa eta aholku kontseilua—, eta hala ere azken hori joan zen astera arte ez elkartu izana gai honetaz hitz egiteko eta soilik ostegunera arteko epea eman izana ekarpenak egiteko. Ez da behar besteko komunikaziorik egon ez hezkuntza komunitatearekin ezta arlo horretan ari diren elkarrekin ere. Gobernuak zuzendu beharra dauka hori.

3. Eranskina. Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailaren jarduera-programa

Esaten den lehenengo gauza da aldatu egingo dela Herritartasunerako Curriculumua; martxoaren 30eko gobernu kontseiluak jada onartu zuen aldaketa. Baina oraindik ez dugu ezagutzen, eta ez digute birformulazioarekin batera eman. Aurreratzen zaigun bakarra zera da: *“la deslegitimación del terrorismo y la centralidad del papel de las víctimas” serán incluidos y que se “definen nuevas acciones específicas y transforma acciones que en el Plan anterior figuraban como experimentales, en elementos centrales que se incorporan con carácter general a los contenidos educativos de todo el alumnado”*.

Esaten denez, kontuan izango diren edukiak zehazten dira, *“deja margen a la autonomía de los centros”* esanez eta indarrean hurrengo ikasturtean sartuko dela esanez. Baina zehazki ez dakigu curriculumean jasotzen dena eta, batez ere, zein den helburu horiek lotzeko zehazten den ibilbide pedagogikoa, ez eta zein helburu pedagogikorekin lan egiten den ere. Beraz, planaren birformulazioak ez du argitzen nola gauzatu nahi duten euren helburu nagusia, hau da, biktinek presentzia zuzena izatea eskoetan. Beraz, erantzunik gabe uzten ditu hainbeste aldiz egin ditugun galderak, gobernuak hedabideetara eraman bai, baina erakundeetara ekarri ez duen auzia.

Gainera, dekretu bidez onartu da modifikazioa, legebiltzarreko beste taldeek, erakundeek eta foroan ordezkariak duten elkarrekin ekarpenak egiteko aukerarik izan gabe. Beraz, zertarako irekitzen da orain ekarpenak egiteko epea, modifikazioak jada dekretu bidez onartu baldin badira?

Eusko Jaurlaritzaren bozeramaileak esan du gobernuak *“ahalik eta kontsentsurik zabalena bilatzen duela”*, baina ihes egin dio beste honek ere: *“ez dutela inongo*

modifikaziorik jasoko, oraingoz”. Hortaz, “biktimen dekretazoaren” aurrean gaude, ez kontsentsu politikorik, ez hezkuntza arlokorik ezta gizartearen kontsentsurik ere ez duena. Jarrera erabat arduragabea iruditzen zaigu horrela jardutea hain sentsiblea den gai batekin, eta ez dugu inondik inora onartuko.

Gainera, aurreko planarekin alderatuta, ez da **inongo esperientzia piloturik** aurreikusten; modifikazioak hurrengo ikasturtetik aurrera ezarri direla esaten da, ebaluazioak egiteko baliagarriak diren probarik egin gabe. Bide batez, Eusko Jaurlaritzak argitu egin beharko luke zein ekintza egin diren ikasturte honetan zehar, gai honen inguruan. Aurreko bi ikasturteetan bi esperientzia pilotu gauzatu ziren, 6 ikastetxetan, baina aurten ez dakigu gai honetan zerbait egin den, hedabideetan behin eta berriz birformulazioa egingo zela esatetik harago.

Formazioari dagokionez, deigarria da aldaketak hurrengo ikasturtean egin nahi badira zer dela eta aurreikusten diren hain errekurtsu gutxi formaziorako; inondik inora ez dira nahikoak modu orokor batean ezartzeko. Gauza bera esan daiteke baliabideen Unitateaz; izan ere, lan horretan pertsona bi jartzea aurreikusten du, aurreko legegintzaldian, eta esperientzia pilotuak gauzatzeko 30etik gora lagunek jardun zutenean. Benetan orokortu gura da esperientzia?

Material didaktikoari dagokionez, deigarria da gobernuak oraindik, urtebetez aldaketaren premian tematu eta gero, dagoeneko badauden materialen “eguneratzeaz” hitz egiten jarraitzea. Zergatik ez dira, planaren modifikazioaren osagarri, dagoeneko existitzen diren unitate didaktikoen “eguneratzeak” ere aurkeztu? Zertan aritu da gobernu urtebete honetan zehar? Aurreko legegintzaldian planaren eta unitate didaktikoaren garapena batera egin ziren; are gehiago, plana bera onartu aurretik esperientzia pilotu bat egin zen. Beraz, exijitzeko modukoa da nola zehaztea. Hau da, curriculumaren bidez egin nahi den planaren birformulazioaren garapenaren parte metodologikoa, bai eta unitate didaktikoena ere. Salagarria da urtebetez zarata ateratzen jardun ondoren, gaur gaurkoz zehaztaperen bakar bat bera ere ez izatea gai horri dagokionez.

Azkenik, biktimen errekonozimenduaren auzia planteatzen da. Proposatzen dena da, funtsezko zatian aurreratzen zenez, biktimen errekonozimenduan ikastetxeek ere parte hartzea, eskusiboki terrorismoaren biktimen errekonozimenduan. Baina, horretan sakonduz, helburu hori eskolatik ere ateratzen da, ikastetxeei proposatzen baitzaie, euren gunetik kanpo ere, helburu horretan parte har dezatela erakundeekin batera. Zer ikusi dauka horrek helburu pedagogikoekin?

Ekintza horiek guztiek agerian uzten dute jada aurreratu genuena, hau da, eskola instrumentu bat besterik ez dela gobernuarentzat, ez baina bakean hezteko, baizik eta helburu maximo bat gauzatzeko: terrorismoaren biktimak, batez ETaren biktimak, herri honen sufrimenduaren gunean ezartzea, eta, aldi berean, bestelako giza eskubideen urraketen biktimak ezabatzea edo bigarren plano batera eramatea. Era horretan, alde bakarrek diagnostikoa islatzen dute, kontaketa historiko partziala eraikitzen eta transmititzen dute, kontsentsu politiko eta sozialik ez duena. Laburbilduz, eskola helburu politikoekin erabiltzeko asmoa.